

**PENNSYLVANIJOS
ANGLIAKASIŲ LIETUVA**

PENNSYLVANIJOS ANGLIAKASIŲ LIETUVA

Po 1899 m. Plymouth'e, PA, išleisto kun. J. Žiliaus-Žilinsko veikalo „Lietuviai Amerikoje“, mes neturėjome kitos knygos ar albumo, kur kompaktiškai būtų atvaizduota senoji Pensylvanijos angliakasių Lietuva. Apie Pensylvanijos lietuvius ir jų kolonijas nemažai įdomios medžiagos yra paskelbta Lietuvių Enciklopedijoje ir dr. A. Kučo veikaluose. Bet ji paskleista tūkstančiuose puslapių arba liečia vienos kurios parapijos ar organizacijos veiklą. Šis Vlado Būtėno parašytas ir Algimanto Kezio, S. J. iliustruotas veikalas apie dvidešimt dvi Pensylvanijos lietuvių parapijas bei kolonijas suglaudžia to rajono lietuvių istoriją ir dabartinius įspūdžius į vieną tomą.

Kaip gimė mintis ruošti šią knygą? Mintį davė „Draugo“ kultūrinio priedo redaktorius K. Bradūnas, iškeldamas savo laikraštyje, kad metas įamžinti foto objektyve senąsias Amerikos lietuvių bažnyčias, mokyklas, paminklus, veidus ir visa tai, kas ilgainiui gali pranykti. To darbo imtis buvo pasiūlyta Lietuvių Foto Archyvo vedėjui kun. Algimantui Keziui, S. J. Vienas iš pirmųjų šio uždavinio svarbą suprato prel. J. Karalius. Jis nieko nelaukęs atsiuntė 1.000 dol. asmeninę auką pradžiai ir paprašė kun. A. Kezį nufotografuoti senųjų Pensylvanijos anglies kasyklų rajono lietuvių pastatytas bažnyčias ir kitką, kas turi istorinės reikšmės. Kun. Kezys į talką pasikvietė žurnalistą Vladą Būtėną, pasiūlydamas jam parūpinti tekstą. Šių dviejų žmonių ekipa padidėjo, kai Elena Bradūnaitė, folkloro studentė, irgi susidomėjo šia ekspedicija. Ji pajuto, kad Pensylvanijoje galima rasti retos lietuvių angliakasių sukurtos tautosakos. Taip 1972 m. gegužės mėnesį trijų žmonių ekipa pajudėjo į senąją Pensylvanijos Lietuvą. Jiems ypatingai daug padėjo išvykos mecenatas prel. J. Karalius, klebonas kun. J. Neverauskas ir daug kitų kunigų bei pasauliečių. Išėję iš klebonijų ar vienuolynų, jie nebijodavo užsukti ir į purvinius salius ar klubus, nes žinojo, kad ten galima šį tą išgirsti. Pirmoji išvyka labai gerai pasisekė, nors viso užmojo per vienerias vasaras atostogas dėl laiko stokos nebuvo galima baigti. 1973 m. rugpiūčio mėnesį tie patys žmonės išsiruošė antrajai kelionei į Pensylvaniją. Prie jų prisijungė studentas Raimundas Lapas ir Jurgis Bradūnas.

Kai darbas buvo baigtas, kun. A. Kezys turėjo apie 2.000 nuotraukų ir spalvotų skaidrių, Elena Bradūnaitė — glėbius naujos tautosakos, Raimundas Lapas — dėžę įrašų ir muziejinės archyvinės medžiagos, Vladas Būtėnas — kelis šimtus lapelių palaidų užrašų ir įrašų magnetofono juostose, Jurgis Bradūnas kartu su jais visais — begales įspūdžių, kuriuos grįžę iš kelionių skelbė lietuvių spaudoje, radijo valandėlėse, televizijos programose ir specialiose vakaronėse. O dabar visa tai yra sukaupta šioje knygoje, išleistoje Amerikos Lietuvių Bibliotekos, Inc.

„Pensylvanijos angliakasių Lietuva“ rikiuojasi į Amerikos Lietuvių Etninės Enciklopedijos knygų seriją, kuri kaupia medžiagą apie lietuvių sukurtą kultūrą šiame žemyne.

VIRSELIO NUOTRAUKA:

Anglių kasyklos vaizdas Shenandoah, PA apylinkėje 1973 m. Tolumoje matosi Sv. Jurgio lietuvių parapijos bažnyčios bokštai. Nuotrauka Algimanto Kezio, S. J.

Knygą apipavidalino dail. Vincas Lukas ir Petras Aleksa.

„Pennsylvanijos anglikasių Lietuva“ yra viena Amerikos Lietuvių Bibliotekos, Inc. (Lithuanian Library Press, Inc.) leidžiamos Amerikos lietuvių etninės foto enciklopedijos knygų.

1976 metais išleista:

<i>Palikę tėviškės namus</i>	Algimantas Kezys, S. J. (red.)
<i>A Lithuanian Cemetery</i>	Algimantas Kezys, S. J. (red.)

Numatytos išleisti kitos knygos:

<i>Lithuanians in Multi-Ethnic Chicago</i> (until World War II)	David Fainhauz
<i>Lithuanian Writers in the USA</i>	Alina Skrupskelis (editor)
<i>Lietuvių šeimos tradicijos</i>	Stasys Yla
<i>Amerikos lietuvių muzika, teatras, šokis</i>	Juozas Žilevičius (red.)

© Lithuanian Library Press, Inc. 1977

P 391

Tiražas 1000
Spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoje
Išleido Amerikos Lietuvių Biblioteka, Inc. (Lithuanian Library Press, Inc.)
5620 South Claremont Ave., Chicago, IL 60636, USA

PENNSYLVANIJOS ANGLIAKASIŲ LIETUVA

Vladas Būtėnas
Nuotraukos Algimanto Kezio, S.J.

PORTFOLIO: Elena Bradūnaitė
Jurgis Bradūnas

DR. KAZYS PEMKUS
ARCHYVAS

LITHUANIAN LIBRARY PRESS, Inc. Chicago, IL, 1977

Prel. Juozas Karalius, šios knygos iniciatorius ir pagrindinis jos rėmėjas

SKIRIAME JUNGTTINIŲ AMERIKOS
VALSTYBIŲ NEPRIKLAUSOMYBĖS 200
METŲ IR LIETUVIŲ ĮSIKŪRIMO
JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE
100 METŲ SUKAKTMS PAMINĖTI.

IN COMMEMORATION OF THE 200th
ANNIVERSARY OF AMERICA'S
INDEPENDENCE AND THE 100th
ANNIVERSARY OF THE BEGINNING OF
THE LITHUANIAN IMMIGRATION TO
THE UNITED STATES.

PENNSYLVANIJOS ANGLIAKASIŲ LIETUVA

Patarėjų komisija	Jonas Puzinas Juozas Prunskis Juozas Vaišnys, S. J.
Dailininkai	Vincas Lukas Petras Aleksa
Dailininkų asistentė	Vita Polikaitytė

Papildomos nuotraukos buvo gautos iš Lietuvių Muzikologijos
Archyvo, Broniaus Kviklio rinkinio ir Lietuvių Foto Archyvo.

TURINYS

PIRMOJI AMERIKOS LIETUVIŲ SOSTINĖ —	
SHENANDOAH	8
MAHANOEY CITY	61
SHAMOKIN	88
MT. CARMEL	94
NEW PHILADELPHIA	108
MIDDLEPORT	120
TAMAQUA	124
COALDALE	132
MINERSVILLE	136
FRACKVILLE	150
GIRARDVILLE	156
MAIZEVILLE	164
ST. CLAIR	172
HAZLETON	188
PORTFOLIO:	
PENNSYLVANIJOS LIETUVIŲ PRISIMINIMAI	195
IŠTRAUKOS IŠ PENNSYLVANIJOS	
LIETUVIŲ SPAUDOS	210
EISIM, BROLELIAI, NAMO, NAMO	221
PLYMOUTH — LYNWOOD	225
KINGSTON	244
PITTSTON	253
LUZERNE	261
WILKES — BARRE	266
MINERS MILLS	277
WANAMIE	283
HANOVER	288
SUGAR NOTCH	291
DURYEY	294
SCRANTON	298
60-JI PENNSYLVANIJOS LIETUVIŲ DIENA	315
ELMHURST NUKRYŽIUOTOJO JĖZAUS SESERYS	320
ŠV. KAZIMIERO SESERYS NEWTOWN — HOLLAND ..	326
UŽSKLANDAI	332

PIRMOJI AMERIKOS LIETUVIŲ SOSTINĖ-SHENANDOAH

„Shenandoah yra vienintelis Amerikos miestas, kurio atsiradime pradžioje dalyvavo lietuviai. Jie ne tik dalyvavo miesto augimo eigoje, bet ilgainiui sudarė apie trečdalį visų gyventojų ir ėmėsi jam vadovauti. Todėl ne veltui Shenandoah buvo ilgą laiką vadinamas Amerikos lietuvių sostine. . .“, rašo dr. A. Kučas knygoje „Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa.“, išleistoje 1968 m. Brooklyn, N.Y. (psl. 15).

Lietuviai ateiviai angliakasiai Shenandoah mieste pradėjo apsigyventi nuo 1869 m. Per 40 metų šio miesto burmistras vis buvo renkami lietuviai (prel. J. Karaliaus teigimas 1972 m.). Lietuvių įtaka Shenandoah mieste ilgainiui pasidarė tokia stipri, kad nemažai ir svetimtaučių — airių, lenkų, vengrų, žydų ir net libaniečių — išmoko kalbėti lietuviškai.

Tokių žmonių dar sutikome ir 1972 -73 m. lankydamiš Shenandoah. Kartą studentas Jurgis Bradūnas nuvažiavo į kapinių kalną. Ten susitiko vieną nejaukios išvaizdos senuką, tarsi prisikėlusį iš kapo. Sužinojęs, kad jaunas vyras yra lietuvis, senukas su juo pradėjo kalbėti lietuviškai, nors pasisakė, kad esąs airis, prieš daugelį metų atvykęs iš Airijos. Jį lietuviškai kalbėti išmokę vietos lietuviai.

Žvilgsnis nuo kapinių kalno į Shenandoah 1972 m. gegužės mėn.

Pagrindinėje Shenandoah gatvėje dar 1973 m. buvo libaniečio emigranto sūnaus Sam Shutawanes kavinė, kur dažnai užsuka ir vietos lietuviai: dabarties policininkai, angliakasiai pensininkai ir kiti. 1973 m. rugpiūčio 18 d. su Sam Shutawanes užrašiau šį lietuvišką pokalbį:

— Koks šiandien oras?

— Šiandien gerai, labai gerai. Šiandien šviečia saulė, vėsu, nešalta oras gražiai . . .

— O ką pats veiksi per dieną?

— Ką sakėt?

— Ar dirbsi šiandien?

— Yes, dirbsiu kaip iki vienuoliktos. Ant Sunday visados dirbu pusę dieną . . .

Taip pat Shenandoah lietuvių klube 1972 m. gegužės mėn. teko susitikti Shenandoah mieste gimusį slavų kilmės angliakasi Edin Glasky. Su juo kalbėjomės lietuviškai. E. Glasky anglių kasyklose dirbo nuo 1916 iki 1954 m. Paskutiniaisiais metais kasyklose buvo viršininkas. Jam viršininkaujant, apie 1954 m. buvo užmušti paskutiniai angliakasiai Shenandoah kasyklų regione ir po to kasyklos visai uždarytos. E. Glasky paminėjo daug kitų tautybių žmonių, kurie per lietuvių įtaką ir draugaudami su jais visam amžiui išmoko lietuvių kalbos.

Tai vienas kitas pavyzdys, liudijantis buvusią didelę lietuvių įtaką pirmojoje JAV lietuvių sostinėje Shenandoah mieste.

Prieš keliaudami į Shenandoah lietuvių šimtmetinę praeitį, įsidėmėkime dar šį istoriko dr. A. Kučo teigimą:

„Pirmojo lietuviško spausdinto žodžio atsiradimo Amerikoje garbė priklauso ne kam kitam kaip Shenandoah lietuviams. Tai buvo mažas lapelis, kuriame 1874 m. buvo atspausdinta tur būt kun. A. Strupinsko parašyta giesmė: Viešpaties savo šaukiuosi. Ją persispausdino iš lapelio 1896 m. Shenandoah ėjęs laikraštis — Garsas Amerikos Lietuvių. . .“ (Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa., psl. 47).

„Pirmoji Amerikoje lietuvių kalba atspausdinta knyga yra taip pat susijusi su Shenandoah. Tai buvo brolio Augustino Zaicos iš lenkų kalbos išversta „Historya Septyniu Mokitoju“, spausdinta Chicago, Ill., 1880 m. . . . Shenandoah lietuviška spaustuvė atsirado tik 1888 m. Ją iš New Yorko čia atkėlė Jonas Šliūpas savo Lietuviškajam Balsui toliau leisti . . . Kitais metais jis nutilo, o Šliūpas iškeliavo į Baltimorę medicinos studijuoti. . .“ (psl. 48).

Shenandoah apylinkių vaizdas

Apie tuometinį pirmųjų lietuvių ateivių angliakasių gyvenimą bei darbo sąlygas Shenandoah ir apylinkių kasyklose dr. A. Kučas knygoje „Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa.“ rašo:

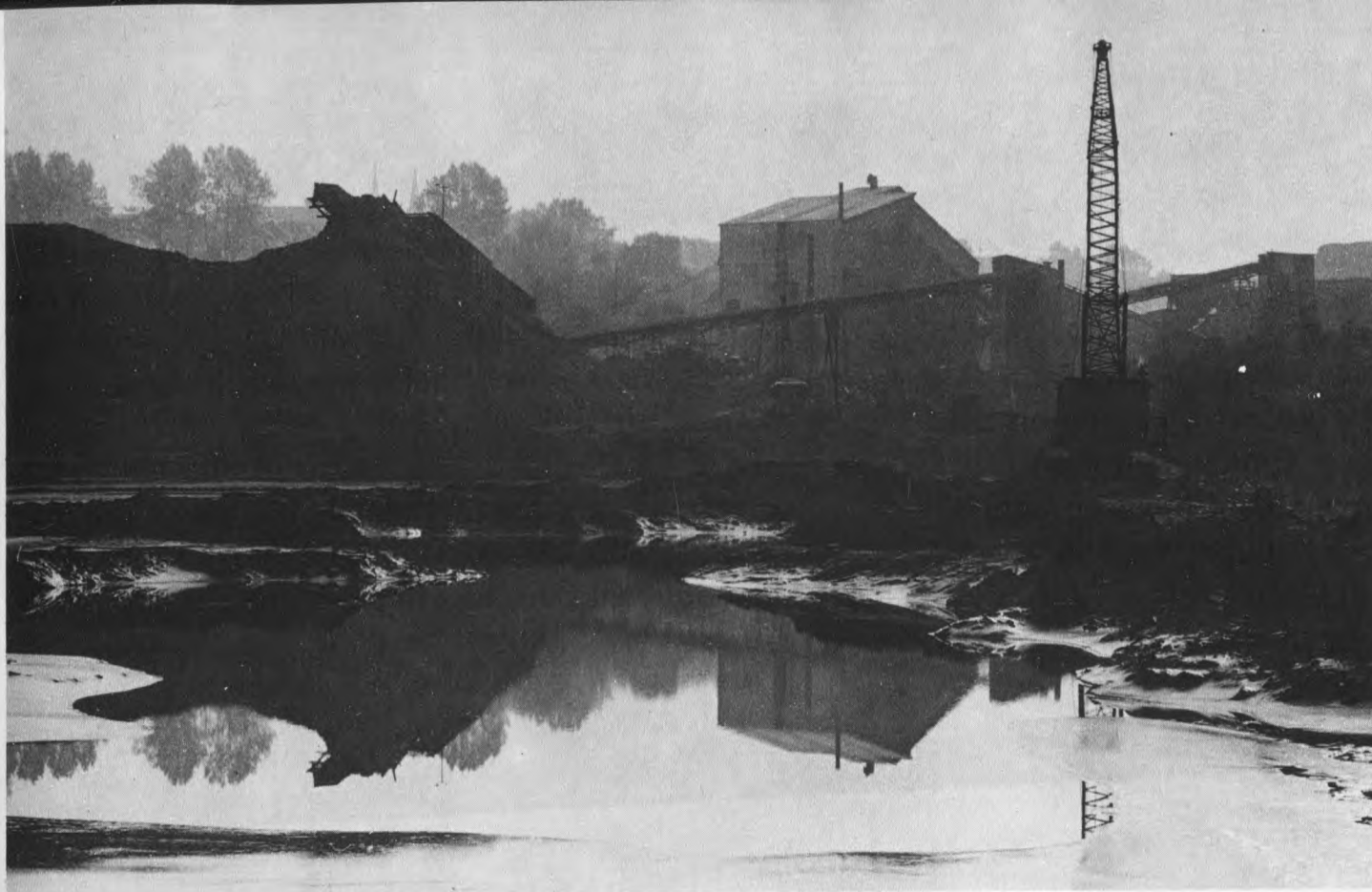
„Kas atsidūrė Shenandoah apylinkėse, tam beveik vienintelis darbas buvo anglių kasyklose. Kiekvieną ankstyvą rytą, penktą valandą, ji pažadindavo spiegiančios kasyklų sirenos. Tuoju jis vilkosi suodinais darbo drabužiais, prie kaktos segėsi žibančią lemputę ir, per petį persimetęs skardinę dėžutę su maistu, skubėjo darbovietėn. Paskui giliu šuliniu leidosi į kelių šimtų, kartais net ligi penkiolikos šimtų pėdų gilumo požemius. Čia jis paraku sprogdino ir laužė geležiniais įrankiais kietai susigulėjusią anglį, kurios sunkius luitus kraudavo į čia pat esančius vagonėlius, kuriuos prie iškėlimo vietos traukdavo pakinkyti mulai. Viršuje anglis būdavo išvalomos nuo nereikalingų priemaišų, ir tie stambūs luitai laužyklose (braker) buvo kaip riešutai triuškinami tarp dantuotų geležinių volų. . .“ (psl. 20).

Autoriaus pastaba: 1972 ir 1973 m. apie Shenandoah, Mahanoy City ir kitur buvo išlikę didžiuliai kalnai tų liekanų, daugiausia gal dar pirmųjų angliakasių iškeltų iš begalinių urvų, vingiuojančių po Shenandoah ir kitų apylinkės

miestelių gilumas. Modernios šių dienų mašinos iš tų liekanų kai kur dar bando išskirti gerąją anglį. Požeminių urvų-šachtų pavojus jaučiamas dar ir dabar, nes pvz. Shenandoah mieste kai kurie namai Šv. Jurgio parapijinės mokyklos bei vienuolyno rajone yra nugrimzdę net 22 pėdas į žemę.

„Grižęs iš darbo“, rašo dr. A. Kučas tame pat veikale, „angliakasis skubėjo namo nusiprausti ir persirengti. Darbovietėse prausyklų nebuvo. Jos atsirado tik prieš antrąjį pasaulinį karą. Prausdavosi dažniausia prie namų pastatytose pašiūrėse. Paskui apsirengdavo išėiginiais drabužiais. . . Angliakasio darbas buvo visada sunkus ir pavojingas ne tik sveikatai, bet ir gyvybei. Prie tokio darbo nepratę, namo pareidavo su kruvinomis rankomis, kartais sužeisti, o kitus pargabendavo negyvus . . .“ (psl. 20-21).

Apie tai, kaip negyvus ar sužeistus angliakasis parveždavo ir atiduodavo šeimos bei giminių globai, 1972-73 m. keliaudami po tas apylinkes girdėjome nemažai pasakojimų iš gyvųjų anų laikų liudininkų, dar tebegyvenančių Shenandoah, Mt. Carmel, Miners Mills ir kitose vietovėse. Angliakasių šeimos labai bijodavo juodai apdengtų arklių, traukiančių vežimus iš kasyklų kalnų į kloniuose esančius miestelius ar bažnytkaimius. Angliakasių žmonos, dukros ir sužieduotinės sėdėdavusios savų namelių priebučiuose ir su baime stebėdavusios, į kuriuos namus juodi

Liekanos tų vietovių, kur daug lietuvių angliakasių prarado sveikatą ir net gyvybę

arkliai atitrauks vežimą ir išmes užmušto angliakasio lavoną. O tie arkliai anomis primityviomis kasyklų dienomis nuolat ir nuolat traukdavę iš kasyklų įvairiomis kryptimis ir žmonėms be galo dilgindavę nervus. Todėl iš tolimesnių aprašymų įsitikinsime, kodėl tiek daug angliakasių į kapus nukeliavo pačioje jaunystėje, pačiame pajėgume.

Dar būdavo ir kitokių atsitikimų, kaip šis, 1973 m. rugpiūčio mėn. girdėtas lietuviškajame Pittstone. Lietuviui angliakasiui kasyklose nutraukė abi

kojas. Jokios mediciniškos pagalbos nesuteikę, kasyklų magnatų atstovai jį nuvežė į namus ir smarkiai kraujuojantį paliko prieangyje. Kol artimieji pamatė, kas atsitiko, angliakasys tiek nukraujavo, kad vietoje mirė. Prie jo seno kapo Pittstono lietuvių kapinėse, giminaitės Nelės Bayorienės atvesti, sukalbėjome po poterėlį. Tokių atsitikimų anais laikais buvo labai daug ir kai kuriuos gyvieji liudininkai dabar prisimena su gailiomis ašaromis.

Pirmosios Amerikos lietuvių sostinės, Shenandoah,
panorama 1972 m. gegužės mėn.

ŠV. KAZIMIERO BAŽNYČIA

Mūsų dienomis lankantis Shenandoah mieste, virš pastatų bei kitų bažnyčių bokštų aukščiausiai iškyla du gotikiniai bokštai. Tai lietuvių Šv. Jurgio bažnyčios bokštai, savo aukščiu bei estetiniu grožiu dominuojantys savo laiku buvusį nemažą

angliakasių miestą, žydėjimo laikais turėjusį apie 30,000 gyventojų. Šiuo metu, visai užsidarius kasykloms ir žmonėms neberandant čia darbų, gyventojų Shenandoah belikę tik apie 7,000.

Beje, Šv. Jurgio bažnyčia, lietuvių rankose išlikusi iki šių dienų, nebuvo pirmoji, kurią šiame mieste pastatė lietuviai.

Vėl grįždami į istoriją, sklaidome dr. A. Kučo parašytos knygos „Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa.“ lapus: „Kadangi pradžioje lietuviai arčiau bendravo su lenkais, tai jie sutarė drauge steigti pašalpinę draugiją. Ji buvo įkurta 1872 m. ir pavadinta Lietuvos karaliačio Šv. Kazimiero vardu. . . Lietuvių tarpe jau seniau buvo pakalbama apie savo parapijos steigimą. Draugijai susikūrus, ši mintis pagyvėjo, ir lietuviai ėmė kalbinti kun. Andrių Strupinską persikelti į Shenandoah. . .

Šv. Kazimiero draugija tuojau pradėjo rūpintis savos bažnyčios statyba. 1874 m. buvo surinkta apie 700 dol. aukų ir tuojau N. Jardin gatvėje buvo nupirkta žemė ir tais pačiais metais pastatyta medinė bažnytėlė, pašvęsta Lietuvos karaliačio Šv. Kazimiero garbei. Ji stovėjo toje pačioje vietoje, kur šiandien yra lenkų Šv. Kazimiero bažnyčia.

Shenandoah Šv. Kazimiero bažnyčia buvo pati pirmoji Amerikoje, pastatyta vien lietuvių aukomis. Deja, vyskupijos ir valdžios įstaigose ji klaidingai buvo įregistruota kaip „lenkų katalikų bažnyčia“. . . Toji klaida gal nebuvo nė pastebėta, ir niekas ja nesisielėjo ligi 1877 m., kol klebonavo kun. Strupinskas. Tačiau už šią klaidą lietuviai gavo skaudžiai apmokėti. . . ” (psl. 22-24).

Šv. Kazimiero bažnyčia Shenandoah

Neramumai ir riaušės prasidėjo, kai į kun. Strupinsko vietą buvo atkeltas tikras lenkas kun. A. Lenarkievicz. Ypač lietuviai užsigavo, kai lenkas klebonas ėmė aiškinti, kad lenkai ir lietuviai yra ta pati viena tauta ir turi vieną kalbą, tik su mažais tarminiais skirtumais. Tai lietuvius smarkiai užpykdė. Dr. A. Kučas apie minimus įvykius rašo:

„Kai joki teisėti prašymai pakeisti kleboną nieko nepadėjo, susipratę lietuviai pasiryžo prieš kun. Lenarkevičių panaudoti jėgą. Vieną 1877 m. liepos mėn. sekmadienį jie užrakino bažnyčios duris, vyrai ir moterys su mažais vaikais sustojo prie vartelių ir aplink bažnyčią. Kunigui ateinant, moterys šaukė, kad jų vaikus mokytų lietuviškai. Kun. Lenarkevičius jau iš anksto buvo sužinojęs apie šį lietuvių sąmokslą ir pasikvietęs policiją, kuri tuojuo puolė lietuvius mušti lazdomis . . . Susipratę lietuviai dabar aiškiai pamatė, kad jie neteko savo parapijos. Jie tuojuo griebėsi perorganizuoti mišrią Šv. Kazimiero draugiją. . . Jie nutarė steigti naują Šv. Jurgio pašalpinę draugiją, kurion perėjo buvusieji Šv. Kazimiero draugijos nariai lietuviai. Tai buvo Amerikoje pirmoji grynai lietuviška draugija, kuriai įstatus surašė brolis Augustinas. . .“ (psl. 25 - 26).

Toks likimas ištiko seniausią lietuvių bažnyčią Amerikoje už padarytą esminę klaidą kūrimosi dienomis surašant parapijos įstatus. Perstatyta Šv. Kazimiero bažnyčia, mūrinė, graži ir didinga, kurios bokštus, kas rytą saulėje paskendusius, matydavau pro savo viešbutėlio langus, jau greit bus šimtas metų, kaip tebėra lenkų rankose ir ant jos iškalti tik lenkiški įrašai. Dabarties tenykščiai lietuviai praradę viltį ją atgauti, nors savuosiuose klubuose ar šiaip su svečiais iš kitur susitikę, dažnai priekaištauja: „Matot, mozūrai (taip čia vadina lenkus) atėmė mūsų Šv. Kazimiero bažnyčią. To mes neužmiršom, neužmirš ir ateinančios kartos, nes bažnyčia buvo mūsų tėvų ir senelių pastatyta!“

Studentas Raimundas Lapas, pirmą kartą į Shenandoah atvykęs 1973 m. rugpiūčio mėnesį, ieškojo kontaktų su vietos lietuviais. Vietinio kino savininkas italas jį supažindino su tariamai „lietuviškos kilmės“ mokytoju. Pokalbyje mokytojas buvo atšiaurus, prikaišiojo R. Lapui, kodėl jis nesėdi Chicagoje, o su kitais trunkosi po tolimą Shenandoah. Tai buvo visiškai priešingas charakteris geriems bei tikrai nuoširdiems vietos lietuviams. Tik vėliau paaiškėjo, kad tas tariamai „lietuviškos kilmės“ mokytojas mokytojauja lenkų Šv. Kazimiero parapijos mokykloje ir tikriausiai dėl to taip nekenčia savo kraujo brolių lietuvių. Tai buvo gal vienintelis neigiamas tipas, sutiktas penkias savaites trukusiose kelionėse po Pensilvanijos angliakasių Lietuvą.

Kun. A. Strupinsko kapas senosiose lietuvių Šv. Jurgio kapinėse. Prie paminklo prel. J. Karalius

Šv. Kazimiero parapijos kūrėjas ir pirmasis jos klebonas kun. Andrius Strupinskas palaidotas senosiose Šv. Jurgio liet. parapijos kapinėse. 1972 m., minint 100 metų sukaktį nuo Šv. Kazimiero parapijos įsteigimo, ant kun. A. Strupinsko kapo prel. J. Karaliaus lėšomis

pastatytas naujas antkapis. Jį pašventino iš Chicagos atvykęs lietuvių marijonų provincijolas kun. Dambrauskas, nes kun. A. Strupinskas buvo marijonų kongregacijos narys.

„Nepaisant visokių kurstymų ir niekinimų iš lenkų ir bedievių pusės“, rašo dr. A. Kučas knygoje „Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa.“, atsirado drąsių ir ryžtingų vyrų. Susitarę 18 tokių vyrų 1891 m. vasario 12 d. sukviėtė slaptą susirinkimą, kuriame jie nutarė galutinai atsiskirti nuo Šv. Kazimiero parapijos ir, nieko nepaisydami, kurti naują lietuvišką parapiją. . .“ (psl. 33).

Dr. A. Kučas skelbia ir pirmuosius aukotojus, aukojusius didesnes sumas būsimosios lietuvių bažnyčios statybai. Kun. J. Žilius knygoje „Lietuviai Amerikoje“, išleistoje 1899 m. Plymouth. Pa., 37 psl. pamini, kad „pakurstant J. Šliūpui, lietuviai vėl buvo pradėję rinkti pinigus ant lietuviškos bažnyčios. Bet arkivyskupui parapiją tvirti neleidus, jie pinigus išsidalino. . .“

Tuo tarpu 1891 m. Shenandoah lietuvių katalikų susirinkime nutarimai buvo sėkmingesni. Apie tai dr. A. Kučas rašo: „Šis žygis buvo vainikuotas pasisekimu. Philadelphijos arkiv. Patrick J. Ryan leido lietuviams steigti savo parapiją ir jai vadovauti paskyrė kun. Petrą Abromaitį. 1891 m. kovo 31 d. buvo sukviestas Robbin salėje visuotinis lietuvių susirinkimas, kuriame dalyvavo per 1,500 asmenų. Čia kun. Abromaitis oficialiai pranešė apie gautą leidimą steigti lietuvių parapiją. Jo žodžiai sukėlė didelį entuziazmą. Tuomet buvo išrinktas 13 asmenų komitetas ir

Kun. Petras Abromaitis

21 aukų rinkėjas bažnyčiai statyti. Naujai parapijai buvo parinktas Šv. Jurgio vardas, nes jos steigimu daugiausia rūpinosi Šv. Jurgio draugija. . . Tame pat susirinkime buvo sudėta daug aukų bažnyčiai statyti. Ligi 1891 m. balandžio 7 d. jų buvo surinkta per 4,000 dol. Visa tai labai paveikė kun.

Lenarkevičių, kuris niekaip negalėjo suprasti, kaip lietuviai gavo arkivyskupo leidimą. Dabar jis dar labiau įtūžo ant lietuvių. . . Bet lietuviai išstvermingai nugalėjo daugelį kliūčių. Vėjais nupūtė priešų ir šiaudadūšių tauškalus. Jiems išaušo laiminga diena — kartinio Šv. Jurgio bažnyčios akmens pašventinimas. Į tas iškilmes jie sukvietė visus lietuvius ir kaimynus. Tai buvo graži 1891 m. spalio 26 diena. . . Iškilmėse dalyvavo apie 5,000 žmonių minia. Ne tik lietuviai, bet ir kitataučiai. . . Bažnyčios pašventinimo iškilmės įvyko 1894 m. gegužės 12 d. Jos taip pat sutraukė minias žmonių. Iškilmių pamokslui pasakyti buvo pakviestas jaunas kun. Jonas Žilinskas iš kaimyninės Mt. Carmel parapijos. . . Trumpu laiku parapija išaugo iki 1,200 šeimų ir 2,500 pavienių vyrų bei merginų. . . Per metus būdavo apie 120 jungtinių, 500 krikštų ir 400 laidotuvių. . . ”(psl. 33-36).

Dabartinio Shenandoah liet. Šv. Jurgio parapijos klebono kun. J. Neverausko duotais duomenimis, 1972 m. toje parapijoje, kuriai dar priklauso apie 1,000 šeimų, krikštų buvo 25, vedybų apie 20, laidotuvių apie 60. 1891-1972 m., maždaug per 80 metų, Šv. Jurgio parapijoje užregistruota 4,273 vedybos, 15,885 krikštai ir 5,940 laidotuvių.

Įdomu tai, kad prieš pat Šv. Jurgio liet. parapijos steigimą, kun. J. Žiliaus žiniomis, Shenandoah lietuviai buvo susirūpinę iš Lietuvos atsikviesti kun.

Aleksandrą Burbą. Apie tai kun. J. Žilius knygoje „Lietuviai Amerikoje“ užsimena: „Per rūpestį gero noro vyrų, o ypatingai Blaivystės draugystės, 1889 m. likos išsiųstas į Lietuvą pakvietimas, kad kun. Aleksandras Burba atvažiuotų į Shenandoah. Po keletos mėnesių kun. Burba atkeliavo, jį New Yorke pasitiko išsiųstas parapijos delegatas St. Mačinskas. Bet kun. Lenarkevičius, sužinojęs, kad Shenandoah lietuviai kvietė sau kunigą iš Lietuvos, kitą sekmadienį pasakė, kad „pirmiau jo delnai ir kojų padai apžels, negu Shenandoah lietuviai pasistatys kitą bažnyčią ir turės kitą kunigą“. Kun. Burba tada išvažiavo į Hazletoną, o iš ten, paskiau lietuviams atsiskyrus, paėmė parapiją Plymouthę. . . ” (psl. 37).

Shenandoah žiemą

Šv. Jurgio bažnyčia pašventinta 1894 m. gegužės 12 d.

Nors kun. A. Burbos ir neįsileido, bet lenkas kun. Lenarkevičius kovą su lietuviais visiškai pralaimėjo. Lietuviai, vyskupui davus leidimą, pasistatė gražią gotikos stiliaus bažnyčią, kuriai ir iki šių dienų tebevadovauja lietuviai klebonai, kur išaugo tiek daug susipratusių Amerikos lietuvių, kur ir mūsų dienomis kad ir sumažėjęs choras dar vis gieda lietuviškas giesmes, o Lietuvos Nepriklausomybės ir Pensylvanijos Lietuvių dienos švenčių proga po kiekvienų Mišių čia giedamas ir Lietuvos himnas. Todėl Šv. Jurgio liet. parapija ir yra vienas didžiųjų švyturių pirmojoje Amerikos lietuvių sostinėje.

Šv. Jurgio parapijiečiai dar iki šiol neužmiršta lenkų padarytų skriaudų ne tik jiems Shenandoah mieste, bet ir lietuvių tautai. Tai liudija misijonieriaus kun. A. Navicko dovanotas Aušros Vartų Dievo Motinos paveikslas, atspausťas dar Lietuvos nepriklausomybės laikais, ir visą laiką pagarbiai kabantis Šv. Jurgio liet. parapijos klebonijoje. Paveiksle išlikęs ir atmintinas įrašas: „Marija, mūsų žemės Motina, padėk mums nugalėti visas kliūti ir grįžti į savo sostinę Vilnių“.

Kai mūsų, naujųjų JAV lietuvių ateivių, karta dar gyveno laisvoje Lietuvoje ir tuo metu visa tauta buvo išvysčiusi milžinišką kovą už Vilniaus atgavimą, tolimojo Shenandoah lietuviai toje kovoje savo dvasia jungėsi drauge su mumis. Ar mes tada jautėme pulsą dvasinio tilto, ištiesto tarp Lietuvos ir pirmosios JAV lietuvių sostinės?

ANGLIAKASIAI JUNGIASI

Įkūrę savąją parapiją ir pasistatę bažnyčią, Shenandoah ir apylinkių lietuviai angliakasiai ėmė rūpintis ir savo tiesioginio darbo anglių kasyklose aplinkos pagerinimu ir kiek žmoniškesniais uždarbiais. To siekdami, jie stojo į unijas. Pradžioje populiarūs buvo Darbo Vyčiai (Knights of Labor), bet nuo 1890 m. stipriausia unija buvo United Mine Workers of America.

Dr. A. Kučo paskelbtomis žiniomis, lietuviai kaip tautinis vienetas į tą didžiąją uniją įsijungė 1894 m. Shenandoah ir apylinkės lietuvių unija tada turėjo apie 15,000 narių, o Shenandoah miesto skyriuje — apie 4,000.

1897 m., bekovojant už žmoniškesnes darbo sąlygas bei kiek geresnį atlyginimą, Shenandoah apylinkėse prasidėjo angliakasių streikai. Reikėjo nedidelės kibirkšties, kad tuojau prasiliėtų kraujas. Ta kibirkštis įsižiebė 1897 m. rugsėjo 10 d. ties mažu Lattimer kaimu. Baisiąją dieną aprašo dr. A. Kučas knygoje „Lietuvių Šv. Jurgio parapija, Shenandoah, Pa.“ ir Edward Pinkovski brošiūroje „Lattimer Massacre“.

Apie 500 darbininkų, kurių tarpe daugumas buvo lietuviai ir slavai, ramiai žygiavo po 5 ar 6 eilėmis link Lattimer kasyklų. Jie norėjo ten dirbančius paskatinti į streiką ir tuo būdu gauti

daugiau talkos savo kovoje dėl didesnio atlyginimo ir žmoniškesnių darbo sąlygų. Angliakasiams kelią pastojo su maždaug šimtu ginkluotų vyrų Luzerne apskrities šerifas Martin. Iš eisenos vienas angliškai kalbantis vyras ėmė aiškinti, kad jie jokio maišto nekelia ir nė vienas neturi jokio ginklo. Bet įsiutęs šerifas tuojau įsakė šaudyti į minią. Išsigandę šūvių, streikuotojai metėsi bėgti į visas puses.

Vietoje krito 21 angliakasys, 55 buvo sužeisti, kitiems pavyko pasprukti. Užmuštųjų tarpe buvo penki lietuviai: Antanas Grikis iš Simno, Jonas Tarnavičius iš Lazdijų, Pranas Keidelis iš Veisiejų, Jokūbas Tamošiūnas ir Rapolas Rakevičius iš Vilniaus krašto.

Po tų baisių skerdynių rugsėjo 12 d. buvo sukvietas didelis protesto mitingas Šv. Jurgio lietuvių parapijos svetainėje. Mitingą atidarė klebonas kun. P. Abromaitis. Žuvusiųjų bei nukentėjusiųjų šeimoms paremti buvo išrinktas komitetas, o rugsėjo 13 d. Šv. Jurgio bažnyčioje surengtos gedulingos pamaldos. Pamokslą pasakė kun. A. Milukas. Lattimer kruvinas įvykis buvo lyginamas su Kražių skerdynėmis Lietuvoje 1893 m.